

اَلْ بَيْلِمِي

موسسهٔ غیر انتقامی آذربایجان ائل بیلیمی

ازدیجه‌نشت (50دان) آئی، الله اوچو گله‌و شایع

53

Azərbaycan El Bilimi

میانا اؤزل سایی

اولو تانرینین آدی ايله

اچینده کيلر

- آخر چرشنبه ايله بايرام بيزيم ماحالدا/ اکبر آفابي ۲
- ميانا بولگه سينده تووي دبلريندن/ پريما محمدى ۷
- ميانادا معيشت رسملىرندن/ پريما محمدى ۱۰
- مراسم محرم در ميانه/ فيض الله بختيارى ۱۳
- ميانا كدلريندە پشھەلر و ال ايشرلى/ اکبر آفابي ۱۵
- فرش توخويان قيزلارين تصنifلرى/ پريما محمدى ۱۷
- مينا صلواتى زاده/ حكيملىك ۱۸
- ناغيللار/ فيض الله بختيارى، پريما محمدى ۱۹
- اينانجلار/ مينا صلواتى زاده، فيض الله بختيارى ۲۵
- اووسونلار/ فيض الله بختيارى ۲۸
- قارقىشلار، آلقىشلار و آندلاريميز/ اکبر آفابي ۲۹
- آتا_بابا سۆزلىريميز/ پريما محمدى، آرنگ داودى ۳۲
- آدامالارلا باغلى اولان صفتلار/ اکبر آفابي ۳۵
- ميانادا قديم محللەر/ اصغر مرتضى پور ۳۵
- اوشق فولكلوروندان اورنكلر/ فيض الله بختيارى ۳۶
- اوشق فولكلوروندان نمونه‌لر/ پريما محمدى ۴۷

آذربایجان ائل بیلیمی

درنگى نين آيليق ايج بولتنى

باش يازار: احد فرهمندی

رئدا كسييا هئيتي:

عليرضاصرافى، كاظم عباسى
محمد عليپور مقدم

قرافيست: سارا نخعى

عمومى ايليشكيلر: فيض الله بختيارى،
پريما محمدى آچاجيلوئى (آيلار ساوالان)

عکاس: سالار پویان

آخیر چرشنبه ایله بایرام بیزیم ماحالدا

اکبر آفای

قایناق شخص: فیض الله بختیاری، ۴۱ یاشیندا، ساوادلی، میانادان
توبلاما یئری: قارا بولاق - قوشابولاق - یان بولاق (کاغذکنان
ماحالیندا)
توبلاما تاریخی: آبان آیی ۱۳۹۱

آخیر چرشنبه

ایلين سون چرشنبه‌سى نين آخشامى (چرشنبه آخشامى) ميانا و کندلرینده ياشايان ائللرین يانيinda اوزل بير یئری وار. بو گوندە کئچيريلن گۈزىل دېلردىن بيرى تونقال قالاماقدىر. دئمهلى «چرشنبه آخشامى» نين مراسىمى كاغذکنان ماحالیندا میانانىن بوتون کندلری ايله برابر گون اور تادان سونرا باشلانىر. عايله بيرلىكىدە گونش باتانا ياخىن بايرام پالتارلارينى گىئىنib، دام اوستونە چىخارلار. دامىن اطرافينى بير دمير شئى ايله جىز يقلابىپ تا بلکە اوز عايله لىينى شىطانىن، پىس روحلارين قىسىدىن قورو سونلار (قوشا بولاغ کندىنده). سونرا گونش با تىقىدان سونرا بؤيووك تونقال قالا يىپ اواد ياندىرارلار. بيرلىكىدە بو اودون دئوره‌سىنه يېغىشىپ، شىلىك ائدىب، اودون اوستوندن آتلاتارلار اوزللىكىلە قىزلاр آتلاناندا دئىرلر:

آتىل_باتىل چرشنبه
بختىم آچىل چرشنبه
آغىر لىغىم_ اوغورلۇغۇم
دوش بو اودون اوستونە
آغىر لىغىم اواد اولسون
اودىدا يانان ياد اولسون

میانانین بعضى كندلریندە اود ياندیرماغىن بىر داها رسمى وار. اگر قاپى—قونشو دا، او ايلده دونيادان كۈچمۇش اولورسا قونشۇلار او عايىلەنин دامىنا يېغيشىب او نلارلا بىر گە اود ياندیرارلار.

آذربايجاندا «چىشىبە آخشامى»نىڭ لاب گۆر كىلى دىلىرىندەن «شال ساللاماق» دىرى كى هر كىس اۋز ياخىن قوهوم ياقاپى—قونشۇسونا گىئىدip بىر شال باجادان ساللايار. ائو يىھىسى ده شالا جوراب، بويالى يومورتا، يئمەلى و... باغلار. اما بو دىبين شىلىگى اورادادىر كى ائو يىھىسى شال ساللايانى تانيماسا چوخ اۇنملى او لار (شال ساللايان اۋز دىرىنى ائو يىھىسينىن يانىندا سيناماق اوچون چالىشار تانيماسىن، قورشاگىنى آلاندان سونرا اۋزونو تانىتىدىر). بو دې مىياندا و دۇورە كندلریندە «قورشاق ساللاما» دېئىلر.

كاغذ كانىن كندلریندە «چىشىبە آخشامى» كندىن ياشلى آداملارىنىن ائوينىن دامىنا چىخىب و باجادان بىر آز سو تؤكىرلر و او نلارا آيدىنلىق دىلەيرلر. ائوين بئيو گو ده سو تؤكىنلە تانرىيدان اىستكلىرىنە چاتماقلارىنى ايستەير.

آخر چىشىبە يە عايدىد ايناجلار

- آخر چىشىبە گۈن چىخىمدادان سو اوستوندن آتلاتارلار.
- آخر چىشىبە كل و قوج بويىنۇزنا قىرمىزى پارچا باغلارلار.
- آخر چىشىبە حاماما گىئىدip، چىممىك ياخشى او لار.
- آخر چىشىبە ئودن پول، الڭ، دوز، اون، بىتكى، او دون وئرمىزلىر.
- آخر چىشىبە بوتون ائولىدە ارتەدن لامپا و چىراغلار ياندیرىيالار.
- آخر چىشىبە گۈنو زاهى اوستونە گىتمىزلىر.
- آخر چىشىبە گئچەسى تئز ياتىلماز.
- آخر چىشىبە تازا اۋلنلىرى ياد سالىب، او نلارى ياد ائىللىر.
- آخر چىشىبە آخشامى هر كىمسە دن آلينان امانت يابورجو او نون اۋزونە قايتارارلار.

قووو تلوق بايرامي

قايلاق شخص: حاج على اسلام خالقى، ٤٨ ياشيندا،
ساوادلى، ميانادان
توپلاما يئى: ميانانين قوشابولاق، احمد آوا و
گوللوچه كندلىيندە
توپلاما تارىخى: آذر ١٣٩١

قىشىن اوغلان چاغىندا ايكى چىللەنин آراسىندا (كىچىك چىللەنин سون جمعه آخشامىندا) كىنده او عايىلەلر كى قىز ائولادلىدىيلار، يعنى قىز او شاقلارى چوخدور و تانرىيدان اوغلان اىستەدىكىن سونرا اونلارا بىر اوغلان اىلىن سون گونلىيندە قىسمت اولوب، بۇ عايىلەلر، اوغلانلارى سالامات قالسىن دئى، بىر آز بوغدانى قوووروب و قووورقانى دىيرمانا آپارىب، اوردا دارتىب اون ئايلىرلر. ياخىن قوهوملارى دا چاغىرارلار. گئجه چاغرىلان قوهوملار ھامىسى تازا پالتار گىشىب ائوه گلرلر. كمكله شىب اىيدەنин اونونو چىخاردىب و دىيرماندان گتىرن اونا قاتىب، بىر آز دا دوشاب ياشكىر قاتىب اوندان او ماچ او وارلار و بوشقاپلارا تۈركۈپ قوناقلارلا باهم يېيىب و شىنىيگە ئىدلرلر. ائوين بؤيووك آناسى قوناقلار گىنلنەن سونرا او قوووتدان بىر مژمە يىغىب بىر گوشەدە قويوب و يانينا بىر فانوس ياندىريپ قويار و قاباغينا بىر قارا چادردا چىكىر. او ياواشдан الينى او قووودا باسار، بارماقلارينين اىزى دوشىر. بونو او شاقلار يىلمەسىن گر كى نىيە كى گئجه سوووشاندان سونرا او شاقلار اينانمالىدىيلار او بارماق اىزلىرى خىدىر نبى (حضرت خضر) نىن بارماق اىزلىرىدیر كى قووود آپارماغا گلمىش ايمىش. بىتلەلىكىلە او قوووتدان پاي بؤلۈپ قونشولارا پاي و ئىرلەر و قونشولار دا او پاينى يېرىنە كېرىيت، قند، دويو و... بىر زادلار قويوب، قووود گتىرنە و ئىرلەر.

ئىئى ايل بايرامى

قايناق شخص: احمد بختيارى، ٦٨ ياشيندا، ساوادلى،

ميانانىن قوشابولاق كندىندن

توپلاما يئرى: ميانانىن قوشابولاق كندى

توپلاما تارىخى: بهمن آبى ١٣٩١

ايلين تحويلىندن ٢ ساحات قاباق آغ ساققالار قرآن او خويانلار، جوانلار و او شاقلاڭ كندىن مسجىدینه يېغيشىپ و اوردا قرآن او خويانلار بىر قازان سوپۇن چۈرەسىنده ٤٠ دفعه ياسىن سورەسىنى او خويارلار و اىلىشلر بىر— بىر ايلين تحويل دعاىسىنى او خويوب و دعا ئىلىرلر. مسجىدە بىر راديو گتىريپ رادiodان ايلين دېيشىلەسىنى ائشىندىن سونرا قالخىب بىر— بىرى ايله اۋپوشوب و يئنى ايلى تېرىك دېيرلر، سونرا او سودان ھەر كىمسە بىر قاب پاى آپارىپ ائودە كىلر ايله باهم ايچىرلر و قاب باجايا دا سېرلر. بو سويا خلق دىلىنده «چىلەلاسىن» (Cileylasın) سوپۇن دئىرلر.

بايرام دبلرى

• ايل بايرامىدا سحر تىزدن قىbir اوستونه گىدىب و اولولره فاتحە او خوياندان سونرا قايىدىب گۇروشە باشلاياللار.

• ايل تحويل اولدوقدان سونرا ھەر كىمسە اوّلجه ان چوخ سئودىگى آدام ايله گۇروشر، نىيە كى يئنى ايلى خوش ايل اولسون دئىر.

• يئنى ايلده ائو گۇروشلىنىدە او شاقلاڭا و گىچ قىزلارا بئيو كىل طرفىندن شاخ پول (تىزه پول) هديه وئريلر.

• بايرام سىفراسىندا اولان شىلىر: سو، سبزى (بوغدا گۇۋارتىسى)، سمنى، گوز گو، دمير پول، قرآن، شىرنى، قووورقا، ايدىه، آلما و باشقا يئمهلى بىر زادلار.

• سىزده بدر گونو بوتون عايله لر ئودن چىخىب و باغ باغاتا گئدىپ و اوردا ناھار بىشىرىپ و چۈلۈن گئى_گۈۋەرنى لىيندن درىپ، آش بىشىرىلر. اونلار بايرام بالىقلارىنى و ئووده گۈيرتىدىكلىرى سېزىنى سويا وئرىپ آرزىلارينا چاتماقى تانرىيدان اىسترلر.

داغچىلار بايرامى

ايلىن سون هفتەسىنده جمعە گونو مىيانانىن قافلانتى داغلارىنىن «گەچىلىك» آدلۇ بىر زىروھىسى نىن ياما جلارىندا گۇر كىلى بىر مراسىم تو تولار. بو مراسىمده بوتون داغچىلار، ئۆز عايله لرىلن حضور تاپىپ و ايل بايرامىنى آلقىشلا ماق نىستى ايله داغدا آشىقلارين سازلارىنى دىنلەيرك باهارا خوش گىلدىن دئىرلر. بو مراسىم صبح ساحات يىتدىدىن باشلايىر. داغچىلار صبحانە يئدىكىن سونرا گەچىلىكىدە بىر يئرە يىغىشارلار. چالان كىم، او خويان كىم، او يىنايان كىم، بوتون داغا گىلتىر بىر_ بىرلىينه قارىشىپ شىلىك ائدرلر. ناھارا ياخىن زىروھى يە چىخىب ائتنىن سونرا ئولرىنه قايدارلار.

میانا بولگەسیندە توى دىبلرىندن

پريما محمدى آچاچيلوئى (آيلار ساوالان)

قايلاق شخص: حبيبه مهدوى، ٥٢ ياشيندا، ساوادلى،

ميانانين هاچاچى كندىندن

توبلاما قاريختى: مهر و آبان ١٣٩١

دؤرد انولر كندىندە گلينين باشىندان آلما آتماق

گلين گلن يولدا بى بير اوجا داما چىخار و اوچ آلما گۇتورر تا گلينين باشىندان آتسىن گلينين دالىسيجا گلن جاوانلار قويماز لار گلين چوخ بى اولان داما ياخىنلاشىن ايسىتلر بىين قولونون زورون امتحانا چئكىسىنلر بى آلمالارى نه گوجو وار آثار گلينين باشىندان سوووشوب يېرە دوشىر بو آلمالارى هر كىمسە گۈيىدە تو تا يىلسە دئىرلر «نوبە سە يېتىشىب، بى ليك سىنىن نوبەندى».

گولمئشه کندیندە گلین آتینین قاباغینی کسمک

اونجهلر گلینی کورسو اوستوندن آتا میندیریب بیین اثوینه طرف گتیرردىلر.
گله_ گله گلینین آداملارىندان آتین قاباغینى كسيب، بىدن انعام ايستردىلر يا دا
انعام عوضىنە بىدن ايستردىلر گولشمه يه چىخسین. بو آرادا بىین آداملارىندان
بىرى بىین عوضىنە گولشمه يه مئيدانا گىرر، ايكى آدام گولشىلر. گلین آدامى
بىین آدامىن يىخا بىلسە بىدن انعام آلىپ گلینين آتىنىن يولۇن آچاردى.

شىخدار آوا کندىندە توى گئجهسىندە دېيىلن تعرىفلىرىن دۇرنىڭ

قايناق شخص: مهدى آقايى، ۲۴ ياشىندا، ساوادىلى، شىخدار آوا

٨

مۇھىم ئىزلىكلىرىنىڭ سىلاھىسى

آتىنىن تعرىفى:

بازاردان آلدىيم مكەنلى
او مكەنلى بومكەنلى
ساغ اولسون اوغلان اكتى
تويلار مبارك، تويلار مبارك

آنانین تعریفی:

بازاردان آلدیم سوغانى
او سوغانى بو سوغانى
ساغ اولسون اوغلان دوغانى
توبىلار مبارك، توبىلار مبارك

اوغلان آناسى:

گون اوزلو جئيران بالاسى
جانىما دوشىسون قاداسى
ساغ اولسون اوغلان آناسى
توبىلار مبارك، توبىلار مبارك

قىزىن آناسى:

قىز دئمه بىر نار داناسى
آناسىنىن بىر داناسى
ساغ اولسون گلىن آناسى
توبىلار مبارك، توبىلار مبارك

قىزىن باجىسى:

باجى سين قويور ماشينا
عطىرى سپىر باشينا
جانىم قوربان قارداشينا
توبىلار مبارك، توبىلار مبارك

اوغلان باجىسى :

قلم قاشىن قيقاجىسى
شيريندى، يوخدور آجىسى
ساغ اولسون اوغلان باجىسى
توبىلار مبارك، توبىلار مبارك

میانادا معیشت رسملریندن

پریا محمدی آچاچیلوئی (آیلار ساوالان)

قایناق شخص: احمد بختیاری، ۶۸ یاشیندا، ساوادلی، میانانین

قوشا بولاق کندیندن

توپلاما یئری: کاغذ کان بخسینه عایید قوشما بولاق کندی

توپلاما تاریخی: تیر آیی ۱۳۹۱

کەچمیشده شوربا یئیهندن سونرا ال سویو دولاندیرماق

تندیرده يا اوjacدا بىشن شوربانى گتىريپ كاسالارا ئوكىنلىك سونرا لاواش چۈرۈي اوナ دوغرايىب و تىلتە ئىلىيردىلر. شوربا چوخ ياغلى اولدوغونا خاطىر يئىندن سونرا بىر بوش لېين و بىر آز دا سو گتىردىلر. اۇنجه اۋىن آغ ساققالى سوفرانىن باشىندا ساغ الينى يوووب و آغزىنا چىڭىرىدى، اوندان سونرا ھامى بىر بىر اللرىنى يوووب و آغىزلارىنا چىڭىرىدىلر و نوبت خانىملارارا چاتاردى. اونلار دا بو ايشى تىكىرار ئىدردىلر. سوندا سوفرانى يېغيشىدىراردىلار.

ھاللاھلاما رسمي

آرپا بوغدا بىچىمى نىن سون گونلریندە هر كىمسەنин قالان بىچىن زمىسىنى يېچمك اوچۇن قوهوم قونشو سحر تىزدىن اوراقلارين گۇئىتىرىپ زمى يىھىسىندن قاباق او زمىيە گىئىپ بىچمە يە باشلارلار. زمى يىھىسى نىن قادىنى او گون چوخلۇ «سارى ياخ خشىلى» بىشىرىپ زمىيە گىئىر. ايشچىلىرى ياغلى خشىلى يئىندن سونرا زمینىن قالن بىچىميىنە باشلايىلار. ھاللاھلاما زمى قورتارانا ياخىن بىچىنچى لر بىر— بىر دعا ائله يىب و تائزىدان زمى يىھىسىنە، بوتون ائله بوللوق و بركت، دوشمنىن عؤمرۇنۇن آزالماسىنى ايسترلر. بىچىنچى لر زمینى درە— درە بىلە اوخويارلار:

بر کتون خرمنه
زمیم تاخیل وئر منه
آی هلا هلا هلا
قویما صاباحا قالا

مراسم «اویوخلو» در قوشابلاق

هر سال اهالی روستا در آخرین ماه بهار قبل از اینکه شروع به چیدن علفها بکنند در آخرین پنجشنبه خرداد به صورت دسته جمعی به «اویوخلو» می‌روند و در آنجا گوسفند یا بزی را قربانی می‌کنند و از گوشت آن آبگوشت لذیذی «اویوخلو شوریاسی» می‌پزند و مابقی گوشت را در بین فقیران تقسیم می‌نمایند. در این روز مردم لباس‌های نو می‌پوشند و از اول صبح سر کار نمی‌روند. تعدادی از اهالی که به شهرهای دیگر کوچ نموده‌اند نیز خود را به این مراسم می‌رسانند.

پس از خوردن آبگوشت، زنان و دختران دسته دسته برای زیارت قله اویوخلو روانه قله می‌شوند و در آنجا فطیری را که به همین منظور پخته می‌شود به سنگ‌های اویوخلو می‌مالند و برای برآورده شدن آرزوهایشان آن را بین دیگران تقسیم می‌کنند و به درگاه خدا دعا می‌نمایند. سپس از قله پایین آمده و این بار نوبت پسرها و جوانان می‌شود که این کار را تکرار می‌نمایند.

در این روز ریش
سفیدان روستا برای
حافظت از مزارع
و باغها فردی را به
عنوان «قوروچجو»
انتخاب می‌کنند.

وظایف وی را به او می‌گویند و حق الزحمه ایشان را نیز تعیین می‌نمایند. به هر حال این مراسم از قدیم‌الایام بوده و اکنون نیز برگزار می‌گردد. گفتگی است که یک روز قبل از رفتن به اویوخلو جارچی روستا بر بالای بام جار می‌کشد و مردم را به شرکت در این مراسم دعوت می‌نماید. اگر کسی قبل از این مراسم کار چیدن علوفه را آغاز کند برای او خوش یمن نخواهد بود.

فلسفه اویوخلو

می‌گویند در قدیم مردی شب هنگام می‌بیند که دو رشته آتش به رنگ‌های آبی و سبز از قله اویوخلو به سمت آسمان کشیده شده است و هر چه به

مردم این آتش‌ها را نشان می‌دهد کسی قادر به دیدن آنها نمی‌گردد. از آن زمان به بعد آنجا به عنوان نشانگاه (در کاغذ کنان به مکانهای مقدس به غیر از امام زاده‌ها نشانگاه می‌گویند یعنی مکانی که به باور گذشتگان در آنجا نشانی از یک کار خارق العاده مشاهده گردیده است) مورد احترام مردم روستا قرار می‌گیرد.

من از پدربرزگم بازها شنیده بودم که می‌گفت در اویوخلو گنج بزرگی نهفته است. این را همه می‌گفتند ولی به احترام مقدس بودن آن کسی اقدام به یافتنش نمی‌کرد تا این که روزی یکی از اهالی روستا به هنگام شخم زدن در این مکان گویا گنج گرانبهایی را پیدا می‌کند. بعدها نیز عده‌ای طمعکار به قصد زیرخاکی دو عدد تخته سنگ را که از نظر اهالی بسیار مقدس بودند از پیکره‌ی اویوخلو جدا نموده و با خود برده‌اند. بگذریم اوخلو از دیر باز برای ما مقدس بوده و تا ابد نیز مقدس خواهد بود.

مراسم محرم در میانه

فیض الله بختیاری

قاینات شخص: اصغر مرتضی پور، ۲۵
یاشیندا، ساوادلی، میانادان

گرداندن اسرای کربلا در شب عاشورا در شهر میانه

در شب عاشورا بعد از غروب آفتاب هیئت‌های عزاداری در قالب یک هیئت تعدادی را به صورت نمادین اسرای کربلا که در راس آنها حضرت زینب^(س) و امام سجاد^(ع) حضور دارند دست و پا بسته در حالی که به دنبال سرهای بریده شهدای کربلا در حال حرکت هستند از میدان حاج تقی به سمت حرم امامزاده اسماعیل^(ع) به حرکت در می‌آورند و اسرا بعد از طواف حرم امامزاده اسماعیل در حالی که با زنجیر و طناب به همدیگر بسته شده‌اند به سمت خیابان طالقانی و دره خرمن (محل هیئت عزاداران حضرت ابوالفضل) به راه می‌افتدند در مسیر حرکت این کاروان دلسوخته چه بسیار مردمانی که شمع به دست عزاداری می‌کنند و چه بسیار مردمانی که با دادن تذری پخش غذا و خوراکی از عزاداران پذیرایی می‌نمایند. این مراسم که از ساعت هشت شب شروع می‌شود با ورود اسرا به حسینیه اعظم واقع در میدان نماز روبروی بهزیستی خاتمه می‌یابد.

مراسم شاخصی دره خرمن:

همه ساله در ایام محرم بعد از غروب آفتاب عزاداران حسینی در قالب دسته‌های کوچک و بزرگ در میادین شهر مخصوصاً در میدان دره خرمن به شاخصی زنی می‌پردازند و به یاد امام حسین و برادر جانباش حضرت عباس^(ع) شاخصی می‌زنند. در این مراسم که در قالب صفهای طولانی و به صورت حلقه وار تشکیل می‌شود یک نفر در راس شاخصی پرچم به دست مراسم را هدایت می‌نماید.

(دسته باشی) و دو سه نفر هم در وسط حلقه‌ها سر تیترها را با صدای بلند فریاد

می‌زند و عزاداران در مقابل اشعار او جواب می‌دهند تعدادی از اشعاری که در این عزاداری گفته می‌شود:

شاخصی_واخصی

حسن - حسین

علی - مدد

یاعلی - حیدر

تشنه - عباس، عباس، عباس

نئجه قان آغلاماسین داش بو گون،
کسیلیب یتتمیش ایکی باش بو گون

کربولا چؤلوندھ طوفاندی یا محمد،
گوندر کفن حسینه عریاندی یا محمد

و ...

این مراسم در شب عاشورا به علت به شهادت رسیدن امام حسین و یارانش برگزار نمی‌شود.

محرم لیگ عزادار لیغی - میلنا پوخاری چهارزاه

میانا کندلریندە پئشەلر و ال ایشلری

اکبر آقابى

اکینچى لىك

آرپا، بوغدا، نوخود، مرجىمك و باشقۇا بىر زادلارى اكىب درمك پىشەسىد يير. بو پىشە ايندىلىكىدە چوخراق تىراكتور و كىپاين و سىلەسى ايله باشا گلىر، آنجاق قدىم زامانلاردا اوڭوزلرى جوتە قوشوب اکینچىلىك ائلدىلر. آرپا—بوغدانى دا اوراقلا بىچردىلر.

چىچى لىك

كىندە، اوپادان اوپايانا گىزىب ارزاق آل—ۋئرينە چىچىلىك، بو اىشى گۇرە نە دە چىچى دئىيلر.

چودارچى لىق

مال داوار آل—ۋئچىسىنە چودار و اوونون پىشەسىنە چودارچى لىق دئىيلر.

آريچى لىق

بال آريسىنى ساخلايىب بال اورهەتن ايشە آريچىلىق (پتىكچى) دئىيلر.

چۈركىچى لىك

چۈركىخانادا چۈركى ياپان آداما چۈركىچى و اوونون ايشىنە چۈركىچى لىك دئىيلر.

دمىرچى لىك

دمىرى اىستى كورەددە قىزدىرىپ يا ارىدىپ و مختلف وسايىل لر او جومله دن اوراق، كاوهان، چىكوش، ... دوزىلدىن آداملارىن پىشەسىنە دمىرچى لىك دئىيلر.

قورو قچولوق:

يازىن آرا آيىندان سونرا كندىلدە زمىلىرى ياد حيوانلارдан قورونماسى اوچون بىر كىشىنى قورقچو تو تارلار، اونا حاق قرار(پول) وئىريب و زامان تعىين ائلىيرلر. قورو قچويا اىختىار وئرلر قوروغۇ پوزانلارلا شىتلە برخورد ائلهسىن.

چوبانلىق

يازىن ايلك گونلىرىندىن قار يېرە دوشنه قدر قوييون قوزولارى سورو_سورو آپارىب چۈلدە، داغدا، مئشىدە و... او تاران آدامالارين ايشىنە چوبانلىق دئىيرلر. چوبانىن يانىندا بىر باشقى آدام دا اولار او چوبانىن ياردىمچىسى اولاراق چوباندان بو اىشى اوپىرنى. اونا دا «يانچى» دئىيرلر.

جو تچولوك

كندىلدە ايکى او كوزون بويونا بويون تولوغۇ سالىب، خىشە قوشوب يېر سورىرلر. بو پىشە يە باخان آداما جوتچو و بو اىشە جوتچولوك دئىيرلر.

سودچولوك

كندلى لرىن قوييون و اينك سودلىرىنى آلىب پىير سود، يوغورت، كره اورتن اىشە سودچولوك دئىيرلر. سودچولوكده اساس اورتىم پىيردىر آما ايندى آدلارى گىئدن اورتىملەرde اولور.

كاغذكنان ماحالىندا اكىن يئرلىرىنин نىتجە بؤلۈنمهسى
فيض الـ بختيارى

١٦

1 دانگ = 8 جوت = تقرىبا 1000 باتمان

1 جوت = 1/8 دانگ = تقرىبا 125 باتمان

1 تاي = جوتون يارىسى = تقرىبا 62/5 باتمان

1 چرك = تايىن يارىسى = تقرىبا 31/25 باتمان

1 سىيە = چرىين يارىسى = تقرىبا 15/5 باتمان

1 پونزا = سىيەنин يارىسى = تقرىبا 7/75 باتمان

هفت درهم = پونزانىن يارىسى = تقرىبا 4 باتمان

میانانین گون دوغدو کندینده فرش توخیان قیز_گلینلرین تصنیف لری

پریا محمدی آچاچیلوئی (آیلار ساوالان)

قايناق شخص: دکتر آغاسى، ۸۵ ياشيندا، ميانادان

توپلاما تاريخى: مهر آيى ۱۳۹۱

ملت باغىندا ياتدىم
ھر فيكرى باشдан آقديم
چىكمەدى اون يىندى گون
بىر خالچانى چىخارتدىم

حىطىدرى شافتالى
فيرنگى دون بافتالى
سنن بودور خواهىشيم
كىچىل باشون چئك دالى

چوخ خوش اوخور قناره
چىخمامىشام ناهاره
عؤمروم قوتولدو آللاره
چىخمادى بو كناره

حکیم لیک

مینا چلواتی زاده

قايناق شخصلر:

باجى قىز ميرانى، ٨٠ ياشيندا، ساوادىسىز، مىيانانىن قولشabolاق كندىندن بىگىم جان بهشتى، ٧٠ ياشيندا، ساوادىسىز مىيانادان شىرىن قىز خالقى، ٦٠ ياشيندا، ساوادىسىز، مىيانانىن قولشabolاق كندىندن توپلاما يئرى: قولشا بولاق كندى - مىيانا شهرى توپلاما تارىخى: آذر آيى ١٣٩١

سوت آشى: سوت آشىن پىشىرىپ قولىارلار بركىر اونو قولون يا قىچىن توتولان دامارىنىن (رگ گرفتگى) اوستونه قولىوب باغلايارلار

قويماق خميرى: سارى ياغى قولىارلار داغلاتار اونا آزجا اون آثارلار، قولىارلار سوپىويار گۇتورنه ياخىن بىر دنه يومورتائىن ساريسىن وورارلار اوندان سونرا قولىارلار يانىغىن (سوختگى) اوستونه

سانجىلانمانىن درمانى: هر كىم سانجىلانسا بىر اوشاغىن پىشايىندان اونون قارىينا سورتلر سانجىسى توختىيار

بوغاز گلمە درمانى: قوردون كسىلىمىش الينى بوغازا چىكىرلر بوغاز گلمە توختىيار

ناغیل لار

فیض اله بختیاری

پریا محمدی آچاچیلوئی (آيلار ساوالان)

قایناق شخصلۇ:

رحمتىلەك اثبات بختیارى، ٩٠ ياشىندا، مىيانانىن قوشابولاق كندىنده دونياسىنى دېشىپ، ساوادىسىز، اكىنچىلىك ايشىنه باخاردى محجىبن شجاعى، ٨٨ ياشىندا، ساوادىسىز، مىيانانىن هاچاچى كندىن توبلاما يئرى: قوشابولاق كندى - هاچاچى كندى توبلاما تارىخى: پايزىن آرا آيى (آبان) ١٣٩٢

(يازى مىيانا آغزىلا يازىلمىشىدیر)

درويش

بىر درىيش (درويش) وارىميش او بو كىتنى او كىنده گىنديپ قصىدە سرايليق (قصىدە دئيرميش) ائلىرىمىش. گونلرین بىر گونىنده يولو دوشىر بىر كىنده. اوردا اؤلن بىر كىشىيە حالوا پايلىرىمىشلار. اونون احسانىندا درىيش گئدر او حالوادان بىر خىلىك گۇتوروب يولا دوشىر. داغدان آشىپ گلر آشاغىيا بىر بولاغىن يانىندا او تورار، او سودان امام حسین احسانىندا بىر دويونجا ايچىب او تىرار سۈپىد آغاچى نىن آلتىندا او حالوادان امام قايىرار، يىزىد قايىرار، شمشىر قايىرار، سونرا باشلىيار بىر به بىر او نلارى يىسر.

دئمە بىر كىشىنى قووالا يىللار او دا چىخىب او توروب آغاچىن باشىندا. درىيش حالوانىن قالانىنان دا بىر آللە قايىرار. آللەھى يىهندە او كىشى گۇيدىن قىشقىرىپ آتىلار درىيشىن باشىنا دىير:

— درىيش سن آللە، آللەھى تك يئمە، قوى من دە يئيم.
درىيشىن باغرى چاتلايىپ اؤلر. مردم گلەپ تۈكۈلۈپ اونو تو تارلار. دىير:
بارالەھى سنى تائىمىيانا لىعنت، من اورдан قاشدىم گەلدىم بوردا دوشىدوم گىرە يازىم دېشىلەمەدى، قاپىم دېشىلدى.

اوشاگینان فرش

گونلرین بیر گونینده بیر خانیم وارایمیش ایشی فرش توخوماق ایمیش. بیر قالی اوزاتمیش ایمیش گر ک بایراماچان او قالینی توخویوب قورتارایمیش. او گوندە گئجه‌نى سحره قدر او تورروب قالینی توخويارمیش.
گون او گون اولار اوشاق آغلیار آروات سایماز. اوشاق آغلیار، آغلیار تا آلاھین ایدنین دیل آچیب دییر: نه بو قالینی توخوسون چئرگ اوالار، منى ساخلاسون ملک (فرشته) اوالار.

تولکودن قورخان نظر

بیری واریمیش بیری یوخایمیش بیر کندە بیر کیشی واریمیش اونا «تولکودن قورخان نظر» دییرمیشلر، بونا گئرە کى تولکودن چوخ قورخارمیش. اونون بیر خانیمی واریمیش بیر گئجه نظرى پئشاب ياندیرار ياوشجاسينا خانیمین اویالدار اونا دیير: آى خانیم دور قاپیدا من بیر دورو سو اوستونه چىخىم.
خانیم کى نظرىن يوايشلىرىندن جانا گالمىشدى تىصىم تو تار اونو قاپيدان ائشىيە سالىب قاپىنин دالىن سالا. ايکىسى بيرگە قاپىنин آغزىناچان گىدرلر. اوردا آردادى دىير: دورموشام بوردا سن چىخ اىشىنى گئر قايت.

نظر قاپيدان چىخماق همن قاپىنин دالىن سالار. نظر چوخ هاي _ هاراي سالار آمما قاپىنى آچان اولماز، اوز قويار قاچماغا. قاچار _قاچار، كىتن چىخار. قارانلىقدا آياڭى بير داشا ايلىشىب يىخىلىپ هوشدان گىدر. سحر اوالار گونش اىشىغىنى ييايار داغ، داشا. مىلچىلر، آريلار، قورد_قوشلار داراشارلار نظرىن جانينا. نظر يوخدان آيىلان كىمىلىرى ايلە بير نېچە مىلچىح بىر ده آرى ئولدورر. قالخىب او تورار، الين سالىب جىينىن بير كاغىذ بير قلم چىخاردار، بئله يازار:

منىم آدىم پەلوان نظر
بىر يوموروقدا قىرخىن ازز
قىرخى دا ياريمجان گۆز
بوردا بىر آسلام ئۇلدوردۇم

کاغىذى قويار باشى نين اوستونه ياتار. از قضا بير دئو(دئو) اووا چىخىش ايمىش، دولانار كن گۆزو نظره ساتاشار. سئوينه جك يئمك هوسى ايله اوزونو اونا يئتىرر. يئمكىن قاباق اونون باشى اوسته بير کاغاذ گۈرر. کاغاذدا بىلە يازىلىپ:

منىم آدىم پەلۋان نظر
بىر يومۇرۇقدا قىرخىن ازىز
قىرخى ۱۵ يارىمجان گۈزىر
بوردا بىر آسلان اۇلدوردۇم

دالى_دالى چىكىلر، اوز_اوزونه دىير «بو بىر پەلۋاندىر، زوروم چاتمادى بلکە، ياخشى كى اونو او يالدىم يالان دانىشسا يئيرم، يوخسا آپارىب اوزومۇزه قارداش ائلىرىيڭ»، نظرى قورخا_قورخا او يالدار. نظر دوردوقدان سونرا بىر آز قورخار سونرا «نه ايستىرسىن» دىير؟

دئو دىير: — سن پەلۋانسان؟ اگر دوغرو دئمەسن سنى يىيب قورتاراجىام. نظر بىر آز فيكىر گىڭىر دىير: اولسون، او لجه سن اوز گوجونو گۆستر، الينى وور بو داشدان توز قالخىسين سونرا من دىيسم كىمم. دئو نېچە دفعە اللرىنى داشا گوپسەير، اللرىندىن قان سوزر آمما توز قالخماز. نظر دئويون گۆزوندىن گىزلى يئردىن بىر آز تورپاق يىغار اللرىنه، الينى چالار داشدان توز قووزاتار. دئو دالى چىكىلىپ دىير: آى پەلۋان گل من ايله قارداش اولادق بىز آلتى قارداشىق سن ايله اولاريق يىددى قارداش، ايستىرسىن گىڭىك بىزه قوناق قال بىر نېچە گون.

نظر قبول ائدر، گىڭىرلر دئوين قارداشلارينين يانينا. نېچە گون اوردا فالاندان سونرا بىر گون نظره دىيرلىر: سن قال ائودە شام حاضيرلا، بىز ده گىڭىك اوو اوولا ياق. بونلار ائودن چىخاندان سونرا نظر الينى آتار قاشىغا گوجو چاتماز، الينى آتار قازانا گوجو چاتماز، آنجاق هئچ بىر زادى يىرىندىن ترىپەدە بىلمز، گۇتورر بالتاني هر نه قاب_ قاشيق وار ايدى وورار سىندىرار. آخشام دئوولر قايداندا گۇررلر هئچ بىر زاد سالىم دئىي علتىنى سوروشارلار نظر دىير: — وآللاه من هر بىر شىئە ال ووردوم سىندى اونا گۇرە ده شام حاضيرلا يايلىمەدىم.

دؤولر، نظرین زورونون چوخ اولدوغونا اينانارلار، تصميم دوتارلار گجه ياريسي اونو اولدورسونلر. بير - بيرينه دىيرلر « گنجه اونون يئرينى دامدا سالاق، او ياتاندان سونرا هاميميز گندىب اونون ايشىنى قورتاراق ». نظر بو سوزلرى اشىدير. گنجه نظرين يئرينى سالاندان سونرا او گئدر بير اريگ آغاچينين كؤتو گونو تاپىب گتىر اوزالدار يئرينه، يورقانى چئك اوسونه، اوزو گندىب تايادا گيزلنر. بير آزدان سونرا گنجه ياريسي آلتى دئو گلىب او كى كؤتحدى او كؤتوبه وورارلار. ائنib گئدرلر. سحر گونش چىخmadان دؤولر تندىر سالىب يئمك حاضيرلايان زامان نظر قاپيدان گىرر. آز قالار دؤولرلر ئودو سىدىسىن.^۱ نظر دىير:

— آلاه آتalarينا رحمت ائلهسىن، يامان قولونج اولموشدون، گنجه يىلمەدىم كيم گلىب دالىما بىش آلتى يوموروق ووردو بير آز تو خدامىشام. دؤولر لاب قورخارلار، سىلىرىنى چىخارتمادان قارداشلارىندان اىستىرلر نظرى آپارسىن گتىرىدىي يئرده بوراخسین، اودا قبول ائلىرى. هر حال نظر مىنر دؤوين بويوننا گئدرلر. يولدا نظر دىير:

— دئو قارداش گندك بير ئىچە گون ده بىزدە قوناق قالاق.
دئو قورخوسوندان بير سۆز دئمز. نظر يولدا بير كمىسەنى گۈرۈپ دىير:
— بىزىم ائوه خېر يېتىر نظر بير قوناق گىرىرى. ناهارا يارما پىشىرىسىنلر.
كىنده هاي دوشىر « تولكودن قورخان نظر تاپىلىب گلىر ». خانىمىي بير قازان يارما پىشىرىر. جاماحات گۈرلەر نظر بير دئوين بويوننا مىنib گلىر. گلر - گلر كىنده يېتىش، كىندين كوچەلرىندن بير تھر سوووشارلار، گلىب نظرىن ائوينه چاتارلار. ائوين اىستىسى بير طرفدن، يولون يورغۇنلۇغو بير طرفدن، يارمانىن دا اىسى آيرى طرفدن دئووو هوشدان چىخاردار. دئو يېتىشىن همان يو گوروب يارما قازانى نىن باشىندا او توروب يئمه يه باشلايار. يېئير، يېئير، آخىردا بيرين چىخاردار. اونون يىللى نظرى قوزا يىب تىربىندىن^۲ دىيىنە ساخلاياز. دئو اويان - بويانا باخىب نظرى گۈيىدە گۈرر، دئير: - اوردا نه قايرىر سان قارداش؟

نظر دئير: آتامдан منه وصىيتدى هر كىمسە بىزىم ائوده يارما يېئىب چىخارتسا، بوردا بير قىلينج وار، اونو سوخاجىيام قارنىنا.

دئو بونو اشىدجىك يئىنەن قالخىب دام - دووارى سۆكە سۆكە ائودن

۱- جىرىلىسىن، بيرتىلىسىن.

۲- آجاج ايله باسىرىپىلان كىد ائوينين تاوانى دئمكىدىر

قاچیب کتدن چیخار. توواراق (ئىئين) قاچيركىن يولدا بىر تولکويه توش گلر.
تولکو دئير:

— آى دئو هارا قاچىرسان؟ نىيە بئله هراسان سان؟

دئير: بوردا بىر ائۋى يىخىلان نظر وار ايستە بىر منىم قارنىمىي جىرسىن.
تولکو دئير: بابا او مندىن يامان قورخار، قاچما گل شالىنин بىر اوجونو دولا منىم
بوينۇ ما بىر اوجونو دا ئۆز بويىنۇنا گىئدك اوونۇن ددهسىن ياندىرارام.

تولکو دئيو قايتارار گل ها گل، كىنە ياخىنلاشارلار. نظر دامدان باخىرىميش،
اوزاقدان بونلارى گۇرۇر سىسلەر: آى تولکو قارداش، رحمتلىك آتان منه آلتى
دئو بورجو وار ايدى بىرىنىڭ گىتىردىن قالىر بېشى.

دئو بونو ائشىدجىڭ قايدىب قاچار و تولکونو ده سوروئە_ سوروئە بوغوب
نظرىن گۈزۈندەن ايتى.

حلمه قىزىم اوش بالىغى نىيەدون

بىر نە_ بالا وارايىميش. قدىم زامانلار چۈركىچوخ باھىميش، نە دورار گىدر
اوچ بالىغ تاپار آمما چۈركى تاپا بىلەم، قىزينا دئير:

— سن دور بالىغلارى پىشىر من ده گىندىم بىر آز چۈركى تاپىم گىتىرىم. قىزىم
آدى حلمه ايمىش. حلمه بالىقلارى پىشىرەن گۈزلە يەنەسى گلەم. هئى چىخار
داما، يولا باخار آمما نەسىنلىن خبر اولماز. او هر چىخىب، اندىكىدە بىر تىكە
بالىقدان قوپاردىب يئير تا بالىقلارى يئىب قورتارار.

ياواش_ يواش نەسى تاپىلىپ، گلر. او چۈركى ده گىتىرىمىش ايمىش، دئير:

— حلمه قىزىم بالىقلارى گىتىرى يىشىك. حلمه اوتنان_ اوتنان دئير:

— نە چوخ آج ايدىم دئۆزە بىلەم، يىدىم، قورتاردىم.
اوندان سونرا آناسىنان ھەر يئە گىندرىمىشلەر، آناسى دىيرمىش «حلمه قىزىم اوش
بالىغى نىيەدون»؟

بىر گون پادشاهين اوغلو اونلارين قاپسىنidan كىچىرىمىش، حلمەنى گۇرۇب اونا
وورولار. ائلچى گۈندرر، آنجاق چوخ گىندىب، گىنلن سورا اونو آلىپ بىر
آغىر توى توپ، شادلىق لە ياشايىشلارىنى باشلايىلارlar.
پادشاهين اوغلۇنون بىر بؤيووك باغى وارايىميش، او بااغدا تخت روان قورۇب

خدمتکارلارى اوتنان حلمه خаниما خدمت ائلىيرميشلر. بير گون حلمه باشين قويوب پادشاهين اوغلونون ديزى اوسته يوخلويان كىمى ايميش آناسى نين سىسين ائشىدر «حلمه قىزىم اوچ بالىغى ئىئىه دون؟» دىيە_دىيە ياخىنلاشىر. تئز يېرىندىن فالخىب، اونا طرف گىندىب اونو آپارىب بير قويويا سالار. قايىدىب اوتورار ارىينىن ياتىندا. بىردىن گۇرۇر قويودان سىس گلىر «حلمه قىزىم اوچ بالىغى ئىئىه دون؟»، حلمەنى گولمك دوتار. شاهين اوغلو تعجب ائلىير علتىنى سوروشار، حلمه دىير:

— سققلۇوى دىدم ئويىنده ماوال سوپور گەسىنه او خشاتدىم.
شاهين اوغلو اوچ گون حلمىيە واخت وئر تا گىندىب او سوپور گەنى گتىرسىن يو خسا باشىنى كىسىرىپ ايتىرلە آتاباجاغىنى، دئير. حلمە گىئر آناسى نين ئويىنە آغلايار — آغلايار، اونو يوخو آپارار. يوخودا گۇرۇر بير آرواد اونا دئىير: باشۇوون اوستونە دۆرد كىلىد قويموشام، بىرىن گۇچ تور، بير قاتира مىن، اوچ دەنە صلوات اوخو بير يېرە چاتاجاخسان، اوردا بير تاختا قاپى وار، اونو آچ اوردا بير سوپور گە وار.

حلمه يوخودان آيىلار گۇرۇر باشى نين اوستە بير دستە كىلىد وار، اونو گۇچ توروب يوخوسوندا گۇردو كلىرىنى يېرىنە يېتىرر. گىئر، گىئر آخىردا او قاپىنى تاپار. قاتيردان ائىب اونو آچار. اورادا قىزىل سىنى لرى قىزىل آلمالارلا دولو گۇرۇر. بير ياندا دا دوواردان آسىلى بير قىزىل سوپور گە گۇرۇر، اوچ صلوات اوخويوب سوپور گەنى گۇچ تورر. پادشاهين اوغلونون يانينا قايدار. شاهين اوغلو سوپور گەنى حلمەنى آلنىنا قويوب اونون اوزوندن اؤپە — اؤپە دىير: ساغ اول حلمە خانىم منىم سققلىمى بير قىزىل سوپور گە يە او خشادىپسان.

حلمه ايلە شاهين اوغلو شىنىڭ ائدىب حيات سورىلىر و حلمەنىن آناسى «حلمە قىزىم اوچ بالىغى ئىئىه دون؟» دىيە_دىيە قويودا جان وئرر.

۱. اؤد سىدمىك: يعنى صفرا كىسەسى نين يېرىتىلماسى كى قورخۇ اثرىنده باش وئرر ئىنسانىن ئۇلۇمونە سبب اولار

اینالجلار

مینا صلواتی زاده، فیض الله بختیاری

قايناق شخصلو:

۱. محمد محمدی، ۶۵ ياشیندا، ساوادسیز، میانانین بئیوک سوما کندیندن
۲. فاطمه صیادی، ۶۰ ياشیندا، میانانین بئیوک سوما کندیندن
۳. ولی الله بهشتی، ۶۰ ياشیندا، ساوادسیز، میانانین قوشابولاق کندیندن
۴. شوکت کریمی، ۵۸ ياشیندا، ساوادسیز، میانادان
۵. توران خالقى، ۵۰ ياشیندا، ساوادسیز، میانانین قوشابولاق کندیندن
۶. علی خالقى، ۴۹ ياشیندا، ساوادلی، میانادان
۷. زینب خسروی، ۳۳ ياشیندا، ساوادلی، میانادان
۸. مهناز بختیاری، ۳۱ ياشیندا، ساوادلی، میانادان
۹. آرنگ داودي، ۲۵ ياشیندا، ساوادلی، میانانین هاچاچى کندیندن
- توبالاما يئرى: قوشابولاق - میانا شهرى - بئیوک سوما - هاچاچى
- توبالاما تارىخي: دى آيى ۱۳۹۱

۲۵

آذربایجان ائل بېشىرى

۱-۵-۱۰-۱۵-۲۰

* دیلیپ کى جىنلىرىن اصلى ئولرى میانادا قافلان داغىندا دير
* شىرنوو (نوودان) قاباگىندا ياتمازلاار، جىن ويرار
علت: شىرنوو آلتىندا جىنин انوى اوilar

* گئجه اىشله مزلر، ملائىكەلر قارقوش^۱ ئىلىيرلر.
علت: گئجه خىر و شرى اوilar.

۱- قارقوش: قارقىش = قارقىلاماق، نفرىن ائلەمك (لهجه دير)

* ایستى سويو گئجه یئرە تۈ كمزىلر
علت: چون کى جىنин بالالارى يانار

* آين اولىنده آيا باخىب بىرىنин اوزونه باخمازلار
علت: چونكى بير آى، طرفين ايشى دوز گلmez

* گئجه پىچاق اوزانار
* گئجه لر دىرناخ توتمازلار
علت: عمر آزالار

* اولونو قويلاياندان سونرا مزارى اوسته بير ساخسى سهنگىدە سو گىريپ
سيندىرارلار

* اولونون مزارى اوسته اول آخشامدا اود ياندىرارلار

* اولونو قبرە قوياندا اونون يانينا مؤھر و جانماز دا قويارلار

* پىشىگىن اوستونه سو آتمازلار، پىشىك جىن اولار

* تزه دوغان قادىنин يانين تك قويمازلار، جىنلر گلىب جىيارىنى چىخاردىب
آپارلار و بو او قادىنин اولومونه سبب اولار

* اوشاغى گوزگويە گۈرسىمىزلىر، دلى اولار

* قافىلەدان قورخولو دولو ياغسا اونون كىلىمەسىنە بير دمير آتارلار شىرنۇوون
قايانينا

* قويون_ قوزو سورودن آيرىلىب، گئجه چۈلدە قالسا دعا يازان قاپىسىنا
گىدىب بير دعا يازدىرىپ و پىچاغا پىلىرىلر. پىچاغى باغلاپ بير قاتما ايلە

سارىتلايىارلار قويارلار تاقچادا قالار بىلەلىكە قوردون آغزى باغلانىب چۈلدە
قالان قويون_ قوزو سالامات قالار

* يوخونو قارىشىق گۈرنىدە سحر تىزدن قالخىب بير چۈرك ايتە آتارلار

* اوشاغى يوكون اوستونه قويسالار آياق آچماز

* اوشاغىن نندىسىن بوش_ بوش توولامازلار سانجىلاتار

* آى دوتولاندا مىس قاب چالارلار

- * زىگىلى تميزلەمك اوچون تزه آيا باخىب، اونو سوپورگە ايلە سوپورلر
- * بىرىنин پاينى يىهين دىلينه پاي چىخار
- * هر كىمىن بير اولدوزو وار، بير اولدوز آخاندا بير آدام اولور
- * قازانين دىيىنى يالايانىن توپوندا قار ياغار
- * خك، انداز ايلە سوپورگەنى بير—بىرىنин اوستونە قويىسون داليسىندا شىئطان گىزلەر
- * يئر بير گۈمى ئوكۇزون اوستوندەدىر، بير تو كو ترپىننە زلزلە او لار

میانادا جمال آوا كروانسراسى

اووسونلار

فیض اله بختیاری

قایناق شخص:

۱. مهناز بختیاری، ۳۱ ياشیندا، ساوادلی، میانادان
۲. عزیزه شاکری، ۴۵ ياشیندا، ساوادلی، میانادان
۳. شیرین قیز خالقی، ۶۰ ياشیندا، ساوادسیز، میانانین قولشا بولاق کندیندن توپلاما يئرى: میانا - سلیمانلى - قولشا بولاق
توپلاما تاریخى: آذر - دى ۱۳۹۱

* آنا كؤرپە اوشاغىنى بله يىندن سونرا اونون كورەيىندن، ساغ الى ايله اوچ دفعە ووروب دئير:

يوخوم سنين - يوخوم سنين

* بير شئى ايتىريدىكىدە اونو آختاراندا دىيرلر:

تاپىل، تاپىل پول وئريم
تاپىلماسون چول وئريم

* اىنسانلارى (چوخراق اوشاقلارى) نظردن قوروماق اوچون اوزرلىك ياندىرارلار. اوزرلىك ياندىراندا دئيرلر:

اوزرلىك سن هاواسان
ھر بير درده داواسان
ھاچا_ھاچا اوزرلىك
دامنان اوجا اوزرلىك

* تولوقدان چوخ كره چىخىsin دئىه بىلە دئيرلر:
چالخان _ چالخان ياغ اولسون
تؤىلەدە قايماخ اولسون
قىزىيم يئسىن گول اولسون
اوغلۇم يئسىن بال اولسون

قارقىشلار، آلقىشلار و آندىلار يمىز مىيانا و اطراف كىندرىيىندە

اكبر آقايى

توبلاما تارىخى: مهر آيى ١٣٩١
(سۆزلىر مىيانا آغزىلا يازىلمىشدىر)

قارقىشلار:

- آدون باتسىن
- بىرنووننان گلىسىن
- تىفاغۇن داغىلىسىن
- داش باشۇوا
- ايلان گۈزۈننەن ويرسىن
- ماغмۇن اولاسان
- آجى داۋىيا وئەسىن
- يالانسا بوغازىۋوا قارا يارا چىخسىن
- الرىون قورو سون
- اللىرون اىيلىسىن
- ننون قارووی (قاراوى) گىئىسىن
- پىيس گونە قالاسان
- پېشمان قالاسان
- او جاغۇن گىشىسىن
- قولتوغۇوا قادا دىسىن
- قان اندرىسن
- اليم اوت اولسۇن، اته يۇن پامبۇغ
- جىيارو ووون باشى يانسىن
- پىيس گونە قالاسان
- ننون معطل قالىسىن
- بوغازىۋوون آلتى قوووشىسون

آلقيشلار:

- آغزون شيرين
- بختهور اولاسان
- گۈزلرون آيدىن
- قادان آلىم
- ائوين آباد
- يورولميسىاسان
- آللەھ قووات وئرسىن
- قوشما قارىياسوز
- سوبايلا روزو زون توپونا گلک
- آللەھ عؤمور وئرسىن
- او زون آغ اولسون
- آخىرون خىير اولسون
- بختهور اولاسان
- ايشىغا چىخاسان
- آيا خالار روز آغرىيماسىن
- حاجىلار ثاوابىيندا اولاسان
- آز آغرى، هاساند اۇلۇم
- عزيز اولاسان
- يامان گون گۈرمىيەسەن
- گولە_ گولە
- باشۇوا دولانىم
- بالامسان

آندلار:

- امام حافقى
- چئورگ حافقى
- من اولوم
- آند اوسلۇن بۇ قىلىيە
- پىقىنېر حافقى
- آلالاھ حافقى
- ننهم اورووحى
- ددهم اورووحى
- قارداش جانى
- بۇ جانى كفن ائلىيە سن
- شوغلۇزونمه اولوم

مییانادا قىز قالاسى

آقا_ بابا سۆزلىرىمىز، دئىيىملرىمىز

پریا محمدی آچاچيلوئی (آيلار ساوالان)
آرنگك داودى

قايىاق سخصلۇ:

- ١- احمد بختيارى، ٦٨ ياشيندا، ساوادلى، مىيانانىن قوشابولاق كندىندىن
- ٢- شيرىن قىز خالقى، ٦٠ ياشيندا، ساوادىسىز، مىيانانىن قوشابولاق كندىندىن
- ٣- ولى الله كرمى، ٤٦ ياشيندا، ساوادلى، مىيانادان
- ٤- عزيزه شاكرى، ٤٥ ياشيندا، ساوادلى، مىيانادان
- ٥- ملکناز بختيارى، ٤٣ ياشيندا، ساوادىسىز، مىيانانىن قوشابولاق كندىندىن
- ٦- فيض الله بختيارى، ٤١ ياشيندا ساوادلى، مىيانادان
- ٧- مينا صلواتى زاده، ٢٤ ياشيندا، ساوادلى، مىيانادان
توپلاما يئرى: هاچاچى، شىخدار آوا، قوشابولاق و مىيانا

- آغاجى اوز اىچىن قورت يىسر!
- حىاسىزا سالام وئر، سۇرۇش
- گلىن گىنىڭ يئر گلىن اولماسا گلىن، گلىن اولماز!
- اوچوز اتىن شوربىاسى اولماز
- قصابا بورج اوەدەم! [يعنى قصابا بورجلۇ قاماق ياخشى دئىيل]
- جو جەنلى پايزىن آخىرىنىدا سايارلار
- ايستى آشا سوپىوخ سوقاتمازلا!
- قازان قازانا دىير گۈتون قارادى
- آلتى آيلىخ دونيايا گىلىپىس!
- ايتىن او تانميرسان بارى يىيەسىندىن او تان
- او خوييان دېپىلم آلار (دكتىر او لار)!
- آغلامىيانا پەپە يو خدو
- هر او خوييان مalla نصرالدين او لماز!

- چینارلار باشلارين تولو ليار سؤيودلر دىير من ده – من ده
- بولاق گرك ائزونن بولاق اولا، سو تۈركىمەيىن بولاق اولماز!
- دونيانى دئورد اللى توتوب.
- جىبۇوا داش سالىم
- نفسى ايستى يېردىن گلىرى.
- كاسىيى دوه اوسته بئۇ ويرار!
- يووولمامىش قاشقىن اولمما
- يازى دىيشىلمز قاپى دىيشىلر! [يعنى سرنوشت عوض اولماز آمما نئجه دچار اولماسى عوض اولار]
- كىچىل باخار گوزگويه آدين قويار اوزگويه
- آقا گتىر نووالا خانىم تۈكۈر چووالا!
- اربابىن مالى چىخار ئۆزكرىن جانى
- ياغىدەي بىتمەدى!
- عاغلى توپوغۇندادى
- دولتى ياغى ياغ اوسته قويار، كاسىب دا يارمانى آرتىرا بىلmez!
- باشى هاوالى دير
- اۆزى گۈيچىك اولماسىن عاغلى گۈيچىك اولسون!
- خاراب اولاسان مئى هاوا، بىر ئىوده اىكى هاوا؟ [مئى هاوا: ميانادا بىر كند آدى]
- سن سايما قوى فلک سايىسىن!
- آخروروننان يەممىنلەرنىدى
- ايت ايتدىيىن ترگىيدىسە سومسۇننمەيىن ترگىيتىز!
- آللە درد وئرسە درمانىن دا وئرر!
- ايت تولادان مىندار، تولا دا ايتدىن مىنداردى!
- آللە گۈزدن سالماسىن، بىنده سالسا عىبى يوخ!
- آللە قويان نردووانى بىنده قويانماز، بىنده قويان نردووانى آللە دوز گىتىز!
- [آللە اىستەسە بىنەنин ايشىنى قويىماز دوز گىلسىن]
- آروات يىخان ئىودن آللەھىن دا خبرى اولماز!
- سو گىلنده اۆز يولون تاپار!

- اوز وئردىم آستار ايستەدى!
- دالدان آتىلان داش توپوغۇ دىرى!
- دئوومە دمير قاپىنى، دئوللر تاختا قاپوو!
- دمير قاپىنин دا تاختا قاپىيا ايشى توشر!
- بير آجياندا بير گىچىيەندە اوژزووی ساخلا!
- دىشون آغىر چىك قوتول، قونشون پىسىدى كوش قوتول
- قاشسىز اوزو گو بارماغا سالمازلار
- قازما گۇتور كۈك آختار، قازان گۇتور سوت آختار
- هىشكس اوز گۈزۈن كور ايستەمز
- قاپى ھمشە بير تاي اوستە دولانمىز
- اوغلان بىهەن قوجا خدا او تورار، نە بىهەن بىجا خدا
- اوزونه او ماج او وانمير، خالخا اريشته كسيز
- آدین نەدى؟ رشيد؛ بىرين دىئ، ايكىسىن ئاشىت
- گىچى جان ھايىندا قصاب پىي آختارىر
- يورقانووا گۈرە فيچىووی اوزات
- سو گلر يولون تاپار
- چىراغ اوز دىيىنه ايشىخ سالماز
- يولدا شووی باب ائيلە، گۈرن دىيسين ھا بىلە
- گلىن دوردو آياغا، باشلى باشىن ساخلاسىن
- قونشو قونشو اولسا، كور قىزىم اره گىڭىر
- آت اولوب ايتىن مئيدانىدى
- او جون تو توب او جوزلۇغا گىڭىدىر
- كور آتى مىنib كۈندىلم چاپىر
- ال مرد اولار، گۈز نامىرد
- قارىن دويوران آشى گۈز تانىر

آداملارلا باغلی اولان صفتلر

اکبر آقایی

الى آچيق: هئچ بير زادى اؤزگەلدەن اسیرگە مىين آدام
دوزسوز آدام: اۋۇزونو شىرىنلىتكە اوچون آرايا سوخان، خوشا گلمەين آدام
باشى بلاى: ھىمە دردىسىرە تووش گلن آدام

گۈزو آج: نفسى دۇيمايان آدام

آغىر آياق: بير ايشىن اوستونە گلنده او ايش دوز گلمز، بو آدام گئجه زامانى
آناسىندان اولان آدامدا دىئىلر

دىلى گودە: بير خطا صاحىبى اولدوغۇنا خاطىر دانىشا بىلەمەين آدام
قارا ياخان آدام: بىرىنە يالاندان تەمت ووران آدامدا دىئىلر
باشى اوجا: خالق آراسىندا دوز آدامدا دىئىلر

مېيانادا قدىم محلەلر اصغر مرتضى پور

درېيشلر كوچەسى: بورادا چوخلۇ درېيشلر ياشايار مىشلار ايندى كى آدى
حاج مراد كوچەسى دىر

مېرخان داغى: مېرخانى آدىلى بىر كىشى بو محلەنин مالكى ايلك دفعە بورادا
بنا تىكىميش و مېيانانىن ان قدىم محلەلر يىندىن دىر

عظيم بى درەسى: عظيم بىگ بىر كىشى نىن آدى دىر كى بو محلەنин تىلىن
قويوب

قالا تىگەسى: بو كوچە دە قدىم زامانلارдан بىر قالا وارمىش ايندىدە او قالانىن
اژىلرى قالىر

پوت - پوت: بو محلە دە يئردىن بىر بولاق چىخارمىش

ايىدەلىك: شهرىن بىر حىسىسەسى كى اورادا اىيدە آغاچى چوخ وارايمىش

كەھىز باشى: قدىم محلەلدەن بىرى كى اورادا بىر بؤيووك كەھىز وارايمىش

ايت قوو: قدىم بىمارستانادىير مىشلار ايندى امام خمينى بىمارىستانى دىر.

اوشق فولکلور وندان اۇرتىكىر

فيض الله بختيارى

قاييلاق شخص:

١. ملکناز بختيارى، ٤٣ ياشيندا، ساوادىسىز، مىيانانىن قوشابولاق كندىنەن
٢. اصغر مرتضى پور، ٢٥ ياشيندا، ساوادىلى، مىيانادان
٣. پريما محمدى آچاچيلوئى، ٢١ ياشيندا، ساوادىلى، مىيانادان
٤. آيدىن بختيارى، ١٣ ياشيندا، ساوادىلى مىيانادان توپلاما يېرى: قوشابولاق - مىيانا
توپلاما تارىخى: آبان آيى ١٣٩١

قوشماجالار

دینقىلى، دینقىلى دو چاي قوى
اۋويمى سوپور ناهار قوى
منىم آديم حلمەدى
اصفهاننان گلمەدى
اصفهان منىم اولسون
قىرمىزى دونوم اولسون
گئىيم گئىيم تهرانا
تهراندا توپوم اولسون
قىزلار گلسىن توپوما
فوربان اولسون بويوما

***

٣٦

سالىئەن ئەرىپەشتىت
٢٠١٥ - ٥ - ٣

آزىزىچىغان ئاتىپلىقى

هاوا ياغير ياغا_ ياغا
 اوجو دوشور بيزيم باغا
 عميم اوغلو سولطان آغا
 گلون گندك اويناماغا
 اويناماغين واختى دىير
 قزيل گولون تاختى دىير

****

بير، ايکى؛ نلبکى
 اوچ، دئورت؛ قاپينى اؤرت
 بئش، آلتى؛ قىنن^۱ آلتى
 يئددى، سككىز؛ فيرنگىز
 دوققۇز، اون؛ قىرمىزى دون
 اوون بير، اوون ايکى؛ ائرمنى بئر كو

***

اوشودوم آى اوشودوم
 داغدان آلما داشيديم
 آلماجيغيم آلدىيلار
 منه جوروم وئردىيلر
 من جورو مدان بئزaram
 درين قويو قازارام
 درين قويو بئش گىچى
 بئشى ده اركك گىچى
 اركك قازاندا قايىنار
 قنبر يانىندا اوينار
 قنبر گىتىدى او دونا

۱- كاغذ كنان ماحالىندا صباحانه، همان قليان آلتى لهجه اساسيندا دىئيلنده قىنن آلتى دىيلير.

قارقى باتدى بىدىنا
 قارقى دىير قمىشلى
 بئش بارماغىم گوموشلى
 گوموشى وئردىم تاتا
 تات منه دارى وئردى
 دارينى سېدىم قوشما
 قوش منه قىت وئردى
 قىت چالدىم اوشماغا
 حاق قاپىسىن آشماغا
 حاق قاپىسى كىلىتىدە
 كىلىتىدە دوه بويوندا
 بابام گيلان يولوندا
 گيلان يولو سر بە سر
 اىچىنده آهو گىز

اوجىشمەلر

قايلاق شخص: حسین شاه محمدی، ۱۶ ياشىندا، ساوادلی، مىيانادان
 توپلاما يئرى: مىيانا ميرخان داغى - عظيم بىگ درەسى
 توپلاما تارىخى: دى آيى ۱۳۹۱

دئنن يئر آلما
 - يئر آلما
 - يئرى - يئرى يولدا قالما

دئنن نلبكى
 - نلبكى
 - او كىمدى تؤولەدەكى

دئنن اريشته

— اريشته

— ددون — نون بئهيشته

دئنن بادام

— بادام

— گؤزلرييووه قادام

دئنن ينددى

— ينددى

— آشىغون الوندن گىتدى

اويونلار

قايناق سخصلو:

۱. حسین محمدی، ۴۳ ياشيندا، ساوادلی، تهراندان

۲. فتحعلی خسروی، ۳۵ ياشيندا، ساوادلی، ميانانين قوشابولاق كندىندىن

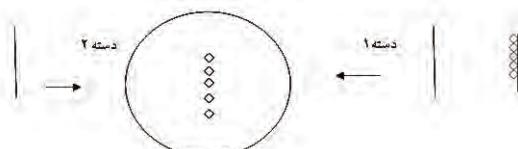
۳. اصغر مرتضى پور، ۲۵ ياشيندا، ساوادلی، مياناندان

توپلاما يئرى: احمد آوا كىنى - قوشابولاق - ميانا

توپلاما تارىخى: مهر آبى ۱۳۹۱

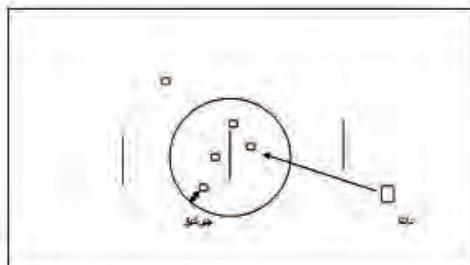
دانقا آتدى اويونو

ايکى دسته اولوب بير دايىرە جىزيق چىكىرلر. بو دايىرەنин شعاسى اوشاقلارا آز و بئيوكلەر چوخ نظرده آلىنار. او دايىرەنин اورتاسىندا بير دوز جىزيق چىكىرلر.

هر کیمسه بیر آشيق (قویون قوزونون قاباق قیچیندان چیخان گئرکملی بیر سوموک) او جىزىغىن اوستونه قويار. اىكى دستهنىن باشقانى دانقانى آثارلار گئويە، دانقا يئە دوشىمەدن بىرى دىير مثلا «جيڭ يا بئورك». او دىين دوغرو اولورسا اوپۇنو اونون دستهسى باشلايەر.

اول ده دانقانى دايىرنىن ائشىگىنەدە كى جىزىقلاردان آثارلاركى اورتادا اولان آشىقلارى دايىهدەن چىخارىسىنلار. دانقا آشىقلارا دىيب آما چىخارماسا سونراكى آداملار جىزىغىن هر طرفىندن بو ايشى گئورە بىلەر. دانقا آشىغى چىخارىرسا دانقا دايىنان يېردىن او آدام ايشىنى تكرار ائدر، چىخانماسا نۆبە باشقاسىنا يېتىشىر و اوپۇن بئله سونونجو آشيق چىخماينىجا داوام ائدر. نهايتده اودان دستە اودوزاندان پول، گىرددە كان و... آلار، يا دا اونلارين قولاقلارىنى بوراللار.

بو اوپۇندا ھامىدان دالى دانقا آتانا «فافقى» دئىيلر.
اگر دانقا آتاندا جىزىقدان چىخماسا ائشىگە حساب اولماز نۆبە الدن گىدر.
آشيق جىزىقدان بىر قارىنجىدان آز فاصىلەسى اولىسا اونو چىرتارلار.
بو اوپۇنون معين زامانى اولماز.

چىرتماق: دانقا آتان دانقانى جىزىغىن كنارىندا او توروب آشىغا دايىياندان سونرا فيرلا دىب اونو جىزىقدان چىخاداركەن دانقانى باشقانى آشىقلارا ياخىنلا دىب اونلارдан دا يېنه باشقاسىنى چىخارار.
دانقا: ان بئيوك آشىغا دئىيلر او كوزون يا اينگىن قاباق قىچىنдан چىخار.

«ایینه_ایینه» اویونو

بو اویونو اویناماغا لاپ آزى ایکى آدام گر کدیر اولسون (اوشاقد اولورسا لاپ ياخشى اولار). اویوندا ايشتراك ائدلر اللرينى بير- بيرينين يانينا اوزالدىب بير حالدا كى بارماقلارى بو كوك حالتىنده قرار تاپىب اویونچولارين ياشلىسى بىر متللى اوخويار:

ایینه_ایینه
اوچو دويمه
برېرىنجى
شوم (شۇم) آغاچى
سفر سككىز
كىلان دوقۇز
شاطىر گئچى
قوتۇر گئچى
هاپىان_ هوپىان
بىرىم بىرتىل
سو اىچ قورتول

هر بىر كلمەنин بىر هجاسى نىن دئىشىنده هر اویونچونون ال بارماقلارىندان سىرا دا بىرىنى آچار. او زامان كى قورتول كلمەسى نىن سونونجو هئجاجىسىنى يعنى «تول» و ادا ائله ير هر بىر بارماغىن اوستوندە بو هئجا اوخونسا او بارماق اویوندان قىراغا قويولار. سونرا متل باشدان اوخونار و همان اىشلر تىكىرار اولا. سونونجو ايشتىراكچى كى سونونجو بارماقى قىراغا قويولما يىب اویونو اودوزوب و متل اوخويانىن طرفىندن جزالانار. متل اوخوييان اونو اوزو قوييلو ياتىردار و اوندان بىر سوال سوروشار. او بو سوالا جواب وئريرسە باغيشلانار يوخسا اودوزانىن كوره يىندن يومروغۇنان وورا – وورا بىلە دئىرلر:

وېرون – وېرون يالان دئىيىب
چال اڭشىكە پالان دئىيىب
قارى ننهسى نىن اتىن يئىيىب

کوس اویونو

بو اویون ۱۲ ياشیدان يوخارى اوغلان اوشاقلارىنىن اویونلارينداندىر. اویون دا ايشتراك ائدنلىرين سايى ۳ نفردن چوخ اولمالىدىر. بو اویوندا اول ده بير يىشكە جالا قازارلار (ھە)، مثلا درينلىگى ۱۵ و اثن اوزونو ۳۰ سانتى متر اندازهسىنده و هر آدام اوزونه بير زوودورمهلى آغاج گۇتۇرۇر و اصلى ھېدەن قىراقدا اوزونه بير كىچىك ھە ده قازار و اونو باشقالارا دا گۇستۇر. سونرا بير استوانە آغاجى ۱۵-۱۰ سانتى متر اندازهسىنده كسيب و چىلىنك (۱۰ الى ۱۵ سانتى متر اندازهسىنده اوزونلوقو و ۳ الى ۴ سانتى متر اندازهسىنده قوطرۇ اولان بير استوانە شكلىنده آغاجا دئىيلر) قايرارلار.

اویون باشلانار:

اول ده ھامى آغاجلارينى ھېدەن زوودورلار. كىمسەنин آغاجى او بىريلدن اوذاق زوپورسە او چىلىنگى بئيوىك ھېنин قىرغىندا ال آغاجىنин باشينا دايىيسب و زويدورركن بىرينىن آدینى سىلەير. چىلىنگ دوردوغو يىرده ئۆزۈھە تى آدام آغاجىنى بئيوىك ھېدەن زويدورر. اگر چىلىنگ دىرسە او دا بىرينى سىلەير يوخسا كوس آتمالىدىر.

اوندان قاباڭى آدام كى چىلىنگى زويدورموشدو اونو دىيكتەن قويوب ال آغاجىلا ووروب ھېدەن اوذاقلاشدىرار. اودوزان آدام اگر گۇيىدە چىلىنگى وورا بىلسە اویون قورتارار، آمما وورا بىلمەسە او گەرك چىلىنگى ھېدە دوغرو آتا_آتا گىتىرە و بو حالدا باشقا اویونجولار چالىشارلار چىلىنگى آغاجلارى اىلە ووروب، اوذاقلاشدىرسىنلار. اگر اودوزان آدام ائلىيە بىلە چىلىنگى آتانا او آدامىن كى آغاجى چىلىنگە توخونور اوونون ھېسينى آغاجى اىلە توتا، ھېسين الدن وئرن آدام كوس آتماغى داۋام وئرمەلidiir. بو اویون تا چىلىنگ بئيوىك ھېدە دوشىمە يىنجه ادامە تاپار.

٤٢

ھالىقى

بو اویون اوشاقلارا عايد اولان بير اویوندور بو اویوندا آشاغىدا كى كىمى بير اویون مئىدانى حاضيرلايىپ و سونرا نوبتى بير- بير اوشاقلار بىر ياستى داشى سيرايلا خانەلرە آتىپ و بىر حالدا كى بير قىچلار گۇيىدە اولاراق او

سالىھ ئەنار ئەھىپىتلىك
ئەنار ئەھىپىتلىك ئەنار ئەھىپىتلىك
ئەنار ئەھىپىتلىك ئەنار ئەھىپىتلىك

بىرى قىچىلارى ايلا ھالىققى ووروب اۋزلىرىنى داش دوشن يئرە يېتىريپ و داشى گۇتۇرنىدىن سونرا بوتون ٧ خانەنى ھالىققى وورا — وورا سوووشوب اولكى يئرە قايىدارلار، نوبت اىكىنچى، اوچونجو و ھابىلە تمام خانەلرە داش آتىلمالىدىر. بو اوپۇندا اڭر اوپۇنچونون گۇيىدە كى قىچى يئرە توخونسا يانار و باشقۇ اوپۇنچو اۇز اوپۇنون باشلايىار

اوزوگ_اوزوگ

چو خلو قىش گىچەلرىنده عايىلەلر بىر يئرە يېغىشىپ باش قاتماق اوچون بو اوپۇنواينارلار. اشتراك ائلەينلر ايکى قروپ اولوب هر قروپ بىر نوخود اندازهسىندا بىر شئى (اوزوگ) الدن _ الـ وئریپ و گاهدان دا چوخ مهارت ايلەللرىنىن ايچىنده دولاندىرىپ گىزلىدىرىلر. باشقۇا قروپدان بىر كىمسە او اوزوگ تاپماقا اوچون بىر — بىر اللرىن اوستۇندن ووروب پوك دىئىه — دىئىه او شئى تاپماغا چالىشار، تاپا بىلسە اوپۇنو ئىنه آلار، تاپا بىلەمەسە فارشى قروپا بىر امتياز وئرىلىر. بو اوپۇندا امتياز ھانسى سايدا بىتمەسى اوپۇنون باشلانىشىندا ايکى قروپۇن آراسىندا بللى اولار و نهايت اودوزان قروپ يىشەلى و باشقۇا بىر شىئىر اودان قروپا وئرر. چوخ يئرلرده بو اوپۇنا گول — گول دە دئىيرلر.

قەجمەداش

بو اوپۇن ايکى آدامىن آراسىندا اوپىنانار. اوپۇندا ١٠ خىردا داش (قند حبەسى بويدا) سەچىلىر. اوپۇنچولار نوبت ايلە داشلارى يېغىب گۇيىه آتدىقدان سونرا، يئرە تۈكۈلمەدن اونلارى اللرىنىن دالىسى ئىلە توئارلار، يئرە تۈكۈلنلىرى دە همن اللرى ايلە (الىن دالىسىندا اولان داشلار دوشىمەمىسى شرطى ايلە) بىر— بىر يئردىن

يېغىب، سونوندا اللرىنин دالىسىنداكى داشلارى يوخارى آتىپ اللرىنин اىچى ايله تو تارلار. هر كىمسە داشلارين چوخونو اليين دالىندا ساخلايا بىلسە او يونو اودار و او دوزانى جزالاندىرار. بو او يونون ان آزى اىكى نوع جزاىى وار او جومله دن:

١. قوش گؤسترمكى: داشلارين بىرىنى اىكى بارماغىن آراسينا قويوب فشار وئررلر، او دوزان آدام بير قوش گۈيىدە تاپىپ گۇسترمە يىنجه بارماقى فشار آلتىندا قالا جاق.

٢. تورپاق يالاتماق: داشلارين اوستونو تورپاقلا باسىرىپ و او دوزاندان اىسترلىر او تورپاقلارى يالامقا داشلارى بير – بير دىشلىلە ئاشىگە چىخارتىسىن.

دالا باخانا قىيش يو خدو

بو او يون گنج او غلانلار اوچوندور بىلەكى، گنجلرى او زلرىنە بىر نفر سئچىب سونرا هر نئچە نفر او لىسالار بىر سيرادا دايىنارلار. سئچىلن او يونچو قايىشى الله آلب سيرادا دورانلارين آرخاسىندا قىدەن وورار كەن دىيە: «دالا باخانا قىيش يو خدو».

بو سۆز و دئىه - دئىه قافىلدن قايىشى بىرىنە وئىrip آستاجا او نون قولاغىنا سيرادا كىلارين بىرىنин آدىنى سۈپىلە ير. قايىشى آلان او غلان او آدىيەسىنى وورماق اىستە ير. او يونچو وورلماماق اوچون صەندىن چىخىپ قاچماغا باشلار. يئرىنە قايدا بىلىرسە قايىشا صاحىب اولوب و او سيرانىن آرخاسىندا قايىش وئرن اولار. بو او يونون او دوب، او دوزانى يو خدور.

باشقما او يونلار:

چىلىنگ آغاج، بىش داش، ماللا هاراي،
گىزىلن پانج، اوچدو قوندوم، شاه سان وزىر
و ...

يو خارىدا قىد او لان او يونلار آذرى بايجانىن بىر
چوخ بؤلگەلرىنده بىر – بىرىنە او خشارلىغى
اولدوغو اوچون او نلارين آچقلا ما سىندا
واز كىچدىك.

آد قویما رسمی

قایناق شخص:

علی محمدی، ۴۵ یاشیندا، ساوادلی، میانادان
توپلاما یئری: قوشابولاق کندی
توپلاما تاریخی: خرداد ۹۱

اوشاغا یئددی گون اولاندان سونرا آد قویارلار. بو مراسیمده اوشاغین آتا_ آناسی ائلين آغ ساققال کیشی سینی چاغیریب، یاخین فامبل لری ده دعوت ائدیب، اونلارا شام وئرر. سونرا او آغ ساققال کیشی اوشاغى قوجاغينا آليب و اوئون ساغ قولاغينا اذان دئير و سول قولاغينا دا اقامه اوخويار. سونرا اوشاق اوغلان اولسا اوّلدە حضرت محمد(ص) و یا حضرت علی(ع)نین آدینى و قىز اولسا حضرت فاطمه(س)نین آدینى اوئون قولاغينا چاغيرار و نهايىدە آتاسى و آناسى دئين آدى اوچ دفعه اوئون قولاغينا چاغيراندان سونرا اوشاغين آناسیندان بىر انعام آليب اوشاغى تحويل وئرر. قوناقلار اوندان سونرا شيرينى يئيب و «آللاه ساخلاسىن» دئىه بىر پاي اوشاغا تقديم ائدرلر.

اوشاڭ كىسىرىمە

قايناق شخص:

اروجىلى امامى، ٧٥ ياشىندا، ساوادىزىز، مىيانانىن احمدآوا
كىندىنندىن

توپلاما يېرى: احمد آوا
توپلاما تارىخى: خرداد ١٣٩١

بو مراسىمە مىيانانىن احمدآوا كىندىنده «سىت تويو» دئيرلر. قديم زامانلار كىدللى لرىن دعوتى اساسىندا «كاحال»^۱ كىنده گلىب، اوشاقلارى كولون اوستوندە^۲ ياتىرىدىب اونلارى اولگوج ايله ختنە ئىدرمىش. ايندى بو ايش جراحى اوتاباغىندا دوكتورلارين طرفينىن انجام تاپير.
اوشاڭىي كىسىرىنندىن سونرا اونون آتاسى ائل فامىلى دعوت ئىدىب، اونلارا شام وئرر و شامدان سونرا آشىقلار چالىب، اوخويارلار و خالق لىذت آپارار مىوه و شىرىنى يېسىب، يېرىنە بىر مقدار پول قويارلار (توبىانا)، چوخلارى دا پاي آلىب اوشاڭىن يانينا گتىرلر.

٤٦

- ۱- كاحالىن: قديم گۆز دوكتورونا «كاحال» دئيردiler بو آدام چئشىدىلى خستهلىكلىرى درمان ئىدە بىلدى. او جملەدن ختنە، گۆز خستهلىكلىرى و ...
- ۲- كول: بونا خاطىر كى مىكروب ياندىران بىر مادەدى دئمك حرارت اثىرىنده بوتون ميكروبىلارى آرادان آپاران و يارانى ضد عفونى ئالەمك اوچون ياخشىدىر. قانى تىز قورودار. قديم اوشاقلارين بلگىنە كول تۈركوب بىلدىلر.

اوشاق فولکلور وندان نمونه‌لر

پریا محمدی آچاچیلوئی (آیلار ساوالان)

قايناق شخصلر:

- ۱- سمیه دولتی، ۲۸ یاشیندا، ساوادلی، میانادان
  - ۲- فاطمه شاهلو، ۲۷ یاشیندا، ساوادلی، میانادان
- توپلاما يئری: سليمانلى - ميانا شهرى
توپلاما تارىخى: آذر و دى آيى ۱۳۹۱

نازلامالار:

بالاما قوربان باباسى
بالام بير آى پاراسى

بالاما قوربان ايلالار
بالام نواخت ديل آنار

بالاما قوربان اينكلر
بالام نواخت ايمكلر

بالاما قوربان ييزوولار
بالام هاچان قيز اوولار

بالاما قوربان سئچەلر
بالام هاچان ديرچەلر

لايلالار:

لای - لای قوزوم آغلاما
اورىمىي داغلاما
يات شيرىن يوخون اولسون
يوخوما داش باغلاما

من ديرم آى اولماز
ياز اولماسا ياي اولماز
چوخ آفالار قيز دوغار
ييزيم قيزا تاي اولماز

لای_ لای دئدیم آدووا
حق یئیشیسین دادووا
بويا_ باشا چاتاندا
منی ده سال يادووا

خیرداجasan مزهسن
سن هر گولدن ترهسن
قوربان اولوم او گونه
آياق دوتوب گزهسن

لای_ لای دئدیم بويونجا
باش یاستیغا قويونجا
سن یات گول اوتاغیندا
باخیم سنه دويونجا (فاطمه شاهلو)

تاپماجالار

قايناق شخصلۇ:

١. ميرزا على بھرى، ٧٥ ياشيندا، ساوادىسىز، مىيانادان
  ٢. مھرويە مھدوی، ٥٦ ياشيندا، ساوادىسىز، مىيانانىن ھاچاچى كندىندن
  ٣. حبىبە مھدوی، ٥٢ ياشيندا، ساوادىلى، مىيانادان
  ٤. امينه خالقى، ٤٨ ياشيندا، ساوادىسىز، مىيانانىن قوشابولاق كندىندن
  ٥. عزيزە شاكرى، ٤٥ ياشيندا، ساوادىلى، مىيانادان
  ٦. بيتاله بختيارى، ٣٥ ياشيندا، ساوادىلى، مىيانادان
  ٧. مەناز بختيارى، ٣١ ياشيندا، ساوادىلى، مىيانادان
  ٨. على انگوتى، ٣٠ ياشيندا، ساوادىلى، مىيانانىن حسن آباد كندىندن
- توپلاما يئى: ھاچاچى - حسن آباد - مىانا
توپلاما تارىخى: دى آيى ١٣٩١
- ييردان ويرديم هيندوستانى، هيندوستانان كوردىستانان، دئورد قاپيدى دئورد آستانان

كورسو

- اوستو مرمر، آلتى مرمر، اىچىنده بىر اىلان ياشىار
- دېل و دېشل
دوه
و خو
گئى
آى
دولو
الك
سوغان
دىش
پىشىك
سئل
شىرنوو
- آياقلارى ياپااجا، گۆزلرى پىلالاجا
- بالدان شىرىن، بالتادان آغىر
- دايانىبىدى داياقسىز، بويانىبىدى بوياقسىز
- داغ باشىندا پارا فطير
- دام اوستوندە دايلاق اوينار
- آلچاق دامدان قار ياغار
- يئر آلتىندا قىرمىزى بوخچا
- دووار اوستوندە آغ فرييك^۱
- بىزدن بىر ماما چىخدى / آتىلدى داما چىخدى
- داغدان گلىر داغ كىمى
قوللارى بوداغ كىمى
أىيلير سجده قىلماغا
بىرير اۇولاق كىمى
- دام دالىندا آت كىشنهدى

1- فرييك (farik): جوجەدن بئيوشك، يومورتايان تويوقدان كىچىك، تويوغا دئىلر.

• هادى يابانى، هودى يابانى، آلتى قىچى وار، اىكى دابانى
قىزى

• گلىرىدىم كىتن

سس وئردى بىتن

آغزى سومو كىن

سققلى اتن

خوروز

• ھورر — ھورر بورنو شىشىر

جەھەرە

كۈرپەلر ايله ايلگىلى اينانجلار

قايناق شخصلى:

۱. مەھرويە مەھدوى، ۵۶ ياشىندا، ساوادىسىز، مىيانانىن ھاچاچى كىندىن

۲. مەناز بختىارى، ۳۱ ياشىندا، ساوادىلى، مىيانادان

توبلاما يېرى: ھاچاچى - مىيانا

توبلاما تارىخى: مهر آيى ۱۳۹۱

• بىر كىمسە قاپىدان، تزه آنادان اولان اوشاغىن گۇروشونه گلىرسە دىيرلر
آياغى آغىر اوilar و اوشاغ قىشقىرتىيا دوشىر. اونا گۇرەنلىرىنىدە بىر آز ات
گىتىرىب، اوشاغ آغلاياندا او اتنى بىر آز باتىرارلار سودە اوندان سۇنرا باش
بارماقلارىن (انگشت نشانە) او اتىن اوستونە باسىپ و اوشاغىن داماغىن گۇئىتۈرلر

• اوشاغىن اوستونە بىر ياد آدام گلىرسە او اوشاغ آغلاماغا دوشىر و اوئون
علاجى بودور:

• بىر داراغ اوشاغىن باشى نىن اوستە قويارلار، او داراغىن ۴۰ دىشى او لمالىدىر.
اوشاغ اولان گوندن قىرخ گونە قدر هر گئچە بو اىشى تىكىرار ائدىب و اوئون
اوزونە سو سېرلىر.

• تزه دوغولان اوشاق اگر قىشقيرماغا دوشىسى اوئزو قىيلە يە آرخاسى اوستە ياتىردارلار و اوستونە بىر چادرا يا تمىز بىر ائرتوك ائرترلىر. سونرا بىر كاسادا بىر آز سو گتىرىپ و بىر الكتن كى قىرخ دەليگى اوular او اوشاغين اوستونە چىلىرلر

• بىر كىمسە تزه دوغولان اوشاغين يانينا اؤزو ايلە دوعا گتىرسە اوشاغ يوخودا دىكىسيز. اوئون علاجى بودور:

بىر چۈرگى آرادان كىسىب و اوشاغى او ايکى پارچا چۈرگىن آراسىندان سوووشدورارلار. يا دا اوشاغين آدىنى بىر كاغىزدا اوستونە يازىپ و او كاغىزدى اوشاغين چىكىنە سانجاقلالىيپ توافقىن قاباعيندان كېچىردىرلىر تا قورخودان چىخىسىن.

دېشلىك پىشىر مك

قاياناق شخص

عىزىزە شاكرى، ٤٠ ياشىندا، ساوادى، دوغوم يئرى مىيانا

توپلاما يئرى: مىيانا ميرخان داغى

توپلاما تارىخي: بهمن آيى ١٣٩١

٥١

اوشاق ايلك دفعە ديش چىخاردىندا، آناسى اوئا خاطير دېشلىك آدلى لىذتلى بىر يئمك بىشىرىپ، اوئو قونشولارا و ياخىن قوهوملارا پايلايار. بو يئمكده بۇغانى، مر吉يمە يىي ، نخدود و لوبيانى بىر آز تويوق اتىنە قاتىپ بىشىرىلر و ان لىذتلى بىر يئمك اوular. قونشولار و ياخىن قوهوملار دا اوشاغا پاي گۈندىرلر.

بو ساییدا توپلانیب یایینلانان ماتریاللارین جغرافیاسى

۵۲

آذربایجان ایان بیلگیمی - ۵۳ - جو ساییدا، اردیبهشت ۹۲